

Series I

Vol. III, No. 3

Sept. 1977

ՀԱՅ

ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՅԱՆԴԵՍ

ARMENIAN

NUMISMATIC

JOURNAL

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY

8511 BEVERLY PARK PL., PICO RIVERA, CALIF. 90660, USA

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

Ser. I, Vol. III, No. 3

Sept. 1977

LETTERS

Պատահական ծեղքս է անցել 2եր պարբերականն, որ հրատարակւում է տարեկան չորս թիւ:

Ես որպէս սիրող հայկական դրամների, որ ունեմ մի փոքր հաւաքածոյ եւս, ուստի ցանկանում եմ անդամակցելու 2եր միութեան, ուստի՝ ինդրում եմ ինձ ուղարկէք 2եր եղած սեղեկութիւնները անդամակցելու համար:

Սպասելով 2եր շուտափոյթ նամակին,

Teheran, Iran

Vardan Nazarians

Congratulations for your professional journal (No. 3 & 4, Dec. 1976).

Glendale, California

Nick Jamgochian

Congratulations for the great work you have done on Armenian Numismatic Journal (No. 3 & 4, Dec. 1976).

Arcadia, California

Luther Eskijian

ANNOUNCEMENT

In memory of Father C. Sibilian's centennial (+ May 23, 1878) the Armenian Numismatic Journal will publish a special edition. Articles on the father of Armenian numismatics or studies (2000-5000 words) on the coins of Cilician Armenia are solicited. The editorial board will provide the Armenian summary for English language articles and the English summary for Armenian language articles. His biography will be prepared in English from the forward of his famous treatise "Classification of Roupenian Coins" published posthumously. Deadline for the articles: March 31, 1978.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայր Կ. Սիբիլեանի հարիւրամեակին յիշատակին (+ 23 Մայիս, 1878)՝ Հայ Դրամագիտական Հանդէսը պիտի հրատարակէ թացառիկ մը: Յօդուածներ կը լինդրուին հայ դրամագիտութեան նախահօր մասին կամ ալ ուսումնասիրութիւններ (2000-5000 քառ) Կիլիկեան Հայաստանի դրամներու վրայ: Խմբագրական կազմը պիտի պատրաստէ հայերէն ամփոփումը անգլերէն լեզուով յօդւածներու եւ անգլերէն ամփոփումը հայերէն լեզուով յօդուածներու: Իր կենսագրութիւնը պիտի պատրաստուի անգլերէնով հիմնուելով իր հոչակաւոր քանասիրութեան վրայ՝ "Դասաւորութիւն Ռուբենեան Դրամոց" որ հրատարակւած էր յետ մահու: Յօդուածներու ստացման սահմանուած վերջին թուական՝ 31 Մարտ, 1978:

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL is the quarterly publication of Armenian Numismatic Society, an educational, non-profit organization. Editor, Y. T. Nercessian, 8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, Calif. 90660, USA. Associate Editors, C. R. Nazarian, W. Gewenian. Non-member subscription \$5.00 per year. Single copies \$1.50. Back issues available.

ՀԱՅԿԱՆԻ ԴՐԱՄԱԳԻՏՈՒԹԵՎԱՆ

ARMENIAN NUMISMATICS

(Continued from Vol. III, No. 2, page 20)

- Ե. Հայաստանի արտաշեստան թագաւորները եւ նրանց դրամները
 26. Օգոստոս Օկտավիանոսի եւ նայոց թագաւորների պատկերներով դրամները
 27. Վերջիններիս դերը շրջանառութեան մէջ
 28. Արքապատականի թագաւոր Արիոբարզաննեսի որդի Արտավազդ Դի դրամների մասին
 29. Մատենագրական տուեալներ
- Զ. Դրամական շրջանառութիւնը Հայաստանում հոռվմէական տիրակալութեան ժամանակաշրջանում
 1. Հոռվմէական դրամների նշանաւոր ժողովածուները եւ նրանց վերաբերեալ հրատարակուած աշխատութիւնները
 2. Հոռվմէական դրամների դասակարգման սկզբունքները
 3. Հոռվմի դրամական համակարգը եւ նրա հիմնական միաւորները
 4. Հափազիտական տուեալներ
 5. Հոռվմէական դրամների տարածումը արեւելքում եւ նրանց դերը Հայաստանի ապրանքաշրջանառութեան մէջ
 6. Հայաստանում տարածուած հոռվմէական դրամների բնորոշմբերը
 7. Հանրապետական եւ կայսերական շրջանի հոռվմէական դրամների պատկերագրական տարբերութիւնները
 8. Հայաստանին նուիրուած հոռվմէական հանրապետութեան դրամները եւ նրանց վրայ նշուած արձանագրութիւնների ու պատկերների հմաստը
 9. Զենո-Արտաշէսի թագաւորութիւնը եւ Արտաշատում թողարկուած հոռվմէական դրամը
 10. Հայաստանին վերաբերող հոռվմէական կայսեր ներոնի դրամները
 11. Վեսպասիանոսի ոսկէ դրամը եւ նրա դրուագումը Հայաստանի նուաճման առթիւ

- E. Coinage of Artaxiad kings of Armenia
 26. Coins with the effigy of Augustus Octavianus and Armenian kings
 27. The role of latter coins in circulation
 28. Concerning the coins of Artavasdes IV, the son of Ariobarsanes, the king of Atpatakan (Azerbaijan)
 29. Bibliographic data
- F. The monetary circulation in Armenia during Roman occupation
 1. The notable collections of Roman coins and the published treatise relating to them
 2. The principles of Roman coin classification
 3. The series of Roman coins and their basic denominations
 4. Metrological data
 5. The spreading of Roman coins in the East and their role in the trade of Armenia
 6. The characteristic Roman coins spread in Armenia
 7. The iconographic differences of Roman Republican and imperial coins
 8. Roman Republican coins dedicated to Armenia, the meaning of their inscriptions, and iconography
 9. The reign of Zeno Artaxias and the Roman coin struck at Artaxiata
 10. The coins of Emperor Nero related to Armenia
 11. Vespasian and his gold coin issued on the conquest of Armenia

12. Տրայեանոսի պղնձեայ շքա-
դրամները, թողարկուած Հա-
յաստանի եւ Միջազգետքի նը-
ւաճման տարիներին
13. Սոյեմոսի կարգումը Հայաս-
տանի թագաւոր
14. Անտոնիոս Պիոսի եւ Լիւցիոս
Վերոսի դրամների պատկերագ-
րութիւնը
15. Մարկոս Առելի լիոսի Հայաս-
տանին նուիրուած դրամների
ժամանակագրութիւնը
16. Հայաստանի մայրաքաղաքի Ար-
տաշտի հոռվմէական դրամը
եւ նրա Թողարկման տարեթիւը
17. Հայ-հոռվմէական ռազմական
ու քաղաքական առնչութիւն-
ների առթիւ թողարկուած
դրամների աղբիւրագիտական
նշանակութիւնը
- Է. Պարթեւական եւ Սասանեան դրամ-
ների մասին
1. Հայաստանում տարածուած
պարթեւական դրամները
 2. Արեւելքի միջազգային առեւ-
տրում պարթեւական դրամնե-
րի դերը եւ նրանց նշանակու-
թիւնը Հայաստանի դրամական
տնտեսութեան մէջ
 3. Պարթեւական պետութեան դրա-
մական սիստեմի հիմնական
միավորները
 4. Պարթեւական դրամների վրայ
դրոշմած արձանագրութիւննե-
րի բովանդակութիւնը, ձեւա-
ւորման լրացուցիչ տարրերը
 5. Պարթեւական դրամների վրայ
արքայական դիմաքանդակների
ուղղութեան տեսութիւնը
 6. Հայ-Արշակունիներին վերա-
գրուող դրամները եւ նրանց
որոշման հարցը
 7. Տարեթուերի նշան սկզբունք-
ները պարթեւական դրամների
վրայ
 8. Վոնոն թագաւորի դրամները
 9. Պարթեւական փողերանոցները
 10. Սասանեան դրամների թողար-
կումը եւ նրանց պատկերագ-
րութեան հիմնական թեման
 11. Սասանեան դրամական համա-
կարգը եւ նրա հիմնական միա-
վորները
12. Bronze commemorative coins
of Trajan issued during
the years when Armenia and
Mesopotamia were conquered
13. Sohemus constituted as
king of Armenians
14. The iconography of coins
of Antonius Pius and
Lucius Verus
15. The chronology of coins
of Marcus Aurelius dedi-
cated to Armenia
16. The Roman coins of Arta-
xiata, capital city of Ar-
menia, and the date it was
issued
17. The paleographic signifi-
cance of coins issued in
relation to Armeno-Roman
strategic and political
events
- G. Concerning the Parthian and
Sassanian coinage
1. The Parthian coins circu-
lated in Armenia
 2. The role of Parthian coins
in Eastern international
commerce and its signifi-
cance with the monetary
economics of Armenia
 3. The basic denominations of
the Parthian government's
monetary system
 4. The content of inscriptions
and the complementary style
elements of Parthian coinage
 5. The phenomena of the royal
facial sculpture orienta-
tion on Parthian coins
 6. The coins attributed to
the Armenian Arsacids and
the problem of sorting
 7. The principle of dating on
Parthian coins
 8. The coins of King Vonones
 9. The Parthian Mints
 10. Sassanian coinage and the
basic theme of iconography
 11. The series of Sassanian
coins and its basic denom-
inations

12. Սասանեան դրամների շրջանոութիւնն Արեւելքում եւ նրանց դերը Հայաստանում
13. Սասանեան դրամների վրայ նշուած արձանագրութիւնը եւ նրանց իմաստը
14. Արքայական թագերի ձեւերը իբրև ժամանակագրական վկայութիւն
15. Դատկերների սխեմատիկ բընոյթը ուշ սասանեան դրամների վրայ եւ տարեթուերի նշման սկզբունքները
16. Փողերանցների անունները եւ նրանց յիշատակման ձեւեղը
17. Հայաստանում թողարկուած սասանեան դրամները եւ նըրանց ժամանակագրութիւնը
18. Հայաստանում շրջանառութեան մէջ եղած սասանեան դրամների ընորոշ իմբերը
19. Սասանեան դրամների ընդօրինակութեամբ թողարկուած դրամները եւ վերջիններիս դերը Հայաստանում
- Հ. Դրամական շրջանառութիւնը Հայաստանում արարական տիրակալութեան ժամանակաշրջանում
1. Սասանեան եւ բիւզանդական արծաթ դրամների համատեղ շրջանառութեան սկզբունքը Հայաստանում արարական տիրակալութեան վաղ ժամանակներում
 2. Արաբա-բիւզանդական եւ արաբա-սասանեան դրամների թողարկումը խալիֆաթի տիրապետութեան երկրներում
 3. Աբդ-ալ-մելիքի դրամական ռեֆորմը եւ քուֆի գրերով դրամների տարածումը միջազգային առեւտրում
 4. Խալիֆաթի դրամական համակարգի հիմնական միաւորները եւ նրանց փոխարարերութիւնները
 5. Օմայեան դրամների վաղագոյն նմուշները եւ Հայաստանում թողարկուած օմայեան դրամները
 6. Դրամների վրայ նշուած խորագրերը եւ նրանց իմաստն ու գրելացնելը
 7. Օմայեան դրամների խոշոր ժողովածուները եւ նրանց վերաբերող կարեւոր աշխատութիւններ
12. The circulation of Sasanian coins in the East and their role in Armenia
13. The inscription on Sasanian coins and their meanings.
14. The forms of royal crowns as chronological evidence
15. The schematic entity of figures of late Sasanian coins and the dating principle
16. The names of the mints and the forms of their mentioning
17. The Sasanian coins minted in Armenia and their chronology
18. The essential groups of Sasanian coins circulated in Armenia
19. The minted coins patterned after the Sasanian coins and their role in Armenia
- H. Monetary circulation in Armenia during the Arab occupation
1. The circulation of Sasanian and Byzantine silver coins together in Armenia during the early period of Arab occupation
 2. Arab-Byzantine and Arab-Sasanian coins struck in the dominion countries of Caliphate
 3. The monetary reform of Abd el-Melik and the spreading of coins with kufic letters within international commerce
 4. The basic denominations of Caliphate monetary series and their relationships
 5. The earliest examples of Umayyad coins and the ones struck in Armenia
 6. The titles inscribed on coins, their meanings and style of writing
 7. The great collections of Umayyad coins and the important treatise relating to them

8. Օմայեանների հեռացումը Արեւելքից եւ նոր արձանագրութիւններ արաբական դրամների վրայ
9. Արքասեանների մուտքը քաղաքական ասպարէզ եւ նրանց ազգացուցակը դրամագիտական վկայութիւններով
10. Արքասեանների վարչական քաժանումը եւ գործող փողերանցները
11. Արքասեան դրամների յայտնաբերումները Հայաստանում
12. Արմինիա՝ նահանջը եւ նրանում թողարկուած դրամների տարածումը Անդրկովկասում եւ նրա սահմաններից դուրս
- Պ. Հայաստանում առաջացած արաբական ամիրութիւնները եւ նրանց դրամների շրջանառութիւնները թ-ժ դարերում
1. Արքասեանների սիրակալութեան ջլատումը եւ առանձին էմիրութիւնների առաջացումը Արեւելքում
 2. Սաջեանները Ատրպատականում եւ նրանց պայքարը Շիրակի հայոց թագաւորութեան դէմ
 3. Սաջեանների ազգացուցակը եւ թողարկած դրամների ժամանակագրութիւնը
 4. Սաջեան դրամներին նուիրուած ուսումնասիրութիւնները
 5. Սաջեան դրամների կշռային չափերը, արձանագրութիւնների իմաստը եւ գրելածեւը
 6. Սաջեան դրամների դերը Հայաստանի արտաքին ու ներքին առեւտրական գործարքներում
 7. Սաջեանների փողերանցները եւ նրանց գործունէութեան ժամանակագրական տուեալները
 8. Ուսկու եւ արծաթի փոխարարերութիւնը միջազգային առեւտրուում թ եւ ժ դարերում
 9. Սաջեանների յաջորդները եւ նրանց թողարկած դրամները
 10. Դայսամ իբն Իբրահիմ ԱլՔուրդին եւ նրա դրամների նաղորդած տուեալները
8. The removal of Umayyads from the East and new inscriptions on Arab coins
9. The entry of Abbasids in the political arena and their family tree, according to numismatic evidences
10. The Abbasid administrative divisions and the active mints
11. The discovery of Abbasid coins in Armenia
12. The "Arminiyyah" state and the spreading of coins minted in Armenia, to Transcaucasia and beyond her borders
- I. The birth of Arab Emirates in Armenia and the circulation of their coins, IX-X Centuries
1. The weakening of Abbasid occupation and the birth of individual emirates in the East
 2. The Sajids in Atrpatakan (Azerbaijan) and their war against the Armenian kingdom of Shirak
 3. The Sajid family tree and the chronology of coins they have struck
 4. The treatise dedicated to Sajid coins
 5. The metrology, meaning of inscriptions, and style of writing of Sajid coins
 6. The role of Sajid coins within external and internal commercial arrangements
 7. The Sajid mints and the chronological data of their activities
 8. The relationship of gold and silver in international commerce, IX-X Centuries
 9. The successors of Sajids and the coins they had struck
 10. The coins of Daysam ibn Al-Gurginid and the transmitted data from his coins

(Եար. 2)

Խ. Ա. Մուշեղեան

(To be cont. 2)

Kh. A. Mousheghian

IN SEARCH OF AN ARMENIAN MONOGRAM

Vahagn was one of the sons of King Tigranes Yerouandian (VI Century B.C.) and also his successor, according to legendary Armenian history.

Vahagn was the battle-god and also the lover of Astghik (goddess of love). He was a popular national god and worshipped as much as the famous Armenian gods Anahit and Aramazt. According to Moses of Khoren, an Armenian historian, his birth was miraculous:

"Heaven and earth were in travail
Was in travail the purple sea.
The sea gave birth to red reed
And from that reed came forth smoke
And from that reed came forth flame
And out of the flame ran a lad.
His hair was of fire
His bird was of flame
And his eyes were like sons." (1)

He has battled with dragons and conquered them. During a winter season he had gone to steal hay from the barns of King Barsham of Assyria. He transported the hay with huge arms. On the way he dropped some while he was flying through the heavens. The hay formed a luminous path which was called "Hartgoghi Janaparh" (Track of the Hay-Stealer) or what is known today as "Milky Way".

With the conquests of Tigranes II the Great the image of Heracles was introduced to the Armenians. Heracles (2) was also a superman hero like Vahagn. Thus Vahagn was identified with Greek god Heracles and coins bearing the legendary hero were struck.

The coin in question, from the writer's collection, is a bronze coin of Tigranes II the Great, 18 mm in diameter and 3.24 gm weight. Obverse: Typical bust of Tigranes to right with Armenian Tiara. If there are eagles and a star it does not appear on the coin due to its poor condition. Reverse: Bearded nude Vahagn (Heracles) standing, head to left. Left hand leaning on a club and right arm folded, holding lion's skin. The inscription reads: ΒΑΣΙΛΕΩΣ to left ΒΑΣΙΛΕΩΝ / ΤΙΓΡΑΝΟΥ. (3) Additionally, a monogram in a recessed square appears to the left of Vahagn's head.

-
1. L. Z. Surmelian, "I Ask You Ladies and Gentlemen", New York, 1945, p. 229. For another good translation see, Z. C. Boyajian, "Armenian Legends and Poems", 2nd edition, 1958, London. However, poetic excellence is achieved in the above translation.
 2. For twelve extra ordinary tasks of Heracles (Greek for Hercules) see W. Smith, "Classical Dictionary of Biography, Mythology and Geography", London, 1972 reprint, pp. 307-311.

Tigranes II, enlarged 3x

regular Nu form on a coin of different area; and to distinguish itself with a different identity, the mirror image of Nu was used.

The letter N, in the Greek alphabet, could indicate the 50th regnal year of a ruler. However, Tigranes ruled 39 years (95 - 56 B.C.) only. Therefore, the monogram could not possibly be dating indication. It could be the initial of an engraver or a mint mark.

Sufficient numismatic evidence is not available to the writer about the actual meaning of this mint mark. According to D. Sellwood (6) NI or N mint marks could indicate NICA

A symbol in a recessed square immediately raises the question of whether it is a countermark. The monogram in the square is slightly larger than the lettering of the inscription. This argument strengthens the point that it might be a countermark. But a countermark would have a flat surface on the opposite side of the coin. A flat surface on the obverse corresponding to the hypothetical countermark is missing. Also, a comparison (4) with the monograms of other bronze coins of Tigranes II indicate that slightly larger letters are commonly used for monograms compared to the inscription on the coin. Perhaps, it would not be a wrong assumption to conclude that it is not a countermark but is an original part of the coin. If we accept this argument, then the next obvious question would be what does the monogram mean?

An exactly similar letter does not exist in the Greek alphabet. But, very likely it would be the mirror image (5) of letter Nu. Probably, it was used in the

-
3. P. Z. Bedoukian, "A Classification of the Coins of Artaxiad Dynasty of Armenia", ANS MN 14, 1968, New York, pp. 41-66, pl. IX-XI, No. 19. Also, "Coinage of Artaxiad Dynasty of Armenia", 1969, Vienna, No. 18-1 and 19.
 4. Ibid., No. 18 obverse which has letter A to left of King's head.
 5. A good example of mirror image Epsilon (Ξ) can be seen on an ancient tetradrachm of Eretria in B. V. Head, "Historia Numorum", 1967, Chicago reprint, Eretria, p. 362, fig. 205; Athens, p. 371-372, figs. 208, 212.

or NICAEA. However, this city was never within the territorial limits of Tigranes II the Great. There is the city of Nisibis which could have been an operational mint and used Nu as a mint mark. According to history (7) Nisibis was under the suzerainty of Tigranes II. But Nisibis was very close to Ticranocerta (8), logically speaking, it would not be very practical to have two mints so close to each other. Ticranocerta was an addition after the empire was formed. It is very conceivable that Nisibis may have been an Armenian operational mint before Ticranocerta was in full swing as a new mint. (9) Unfortunately, numismatic evidence is insufficient on this subject. Ancient historians are not much help either in this respect. Until further evidence surfaces it would be premature to reach conclusion on this matter.

There is also the possibility of its being the initial of an engraver, or mint master, or magistrate as it was the custom of some mints where they used the initials rather than the actual mint names for their monograms. This in itself would be the subject of a series of articles to be researched within the sphere of classical Hellenic numismatics.

Pico Rivera, California

Y. T. Nercessian

ՀԱՅ ՄԵՆԱԳՐԻ ՄԸ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒՄԸ

(Ամփոփում)

Հեղինակին հաւաքածոյէն Տիգրան Մեծի բրոնզէ դրամ մը՝ Կահազնի պատկերատիպով թեկողմին վրայ՝ ունի 18 մմ տրամագիծ եւ 3.24 գմ ծանրութիւն։ Կահազնի գլխուն ծախին՝ յունարէն մենագիր զետեղուած ընկղմած քառակուսիին միջեւ։

Նման ընկղմած քառակուսիի միջեւ մենագիր մը առաջին առթիւ կը թելադրէ թէ այդ պէտք է ըլլայ կրկնադրոշմ մը։ Սակայն ենթադրեալ կրկնադրոշմին համապատասխան վայր ակողմին վրայ հարթութիւն գոյցութիւն չունի։ Մենագիրը մի քիչ աւելի մեծ է քաղղատեալ արձանագրութեանց զրերուն հետ։ Քննութիւն մը Տիգրան Մեծի այլ դրամներու տարրեր մենագրերուն հետ ակնյայտ կ'ընէ որ նման տարրերութիւն մենագրերու եւ արձանագրութեանց զրերու միջեւ եղած է ընկալեալ սովորութիւն։ Ուրիշն սիալ պիտի չըլլար ենթադրել որ մենագիրը կրկնադրոշմ մը չէ այլ (Եար. էջ 35-ի վրայ)

6. D. Sellwood, "Parthian Mints", "Journal of Numismatic Fine Arts", Vol. 4, Nov. 1975, No. 3, Encino, California, pp. 57-60.
7. J. de Morgan, "The History of the Armenian People", Boston, 1965, p. 89. Also, W. Smith, Nisibis, p. 482.
8. Ticranocerta was 55 km from Nisibis, see H. A. Manandian, "The Trade and Cities of Armenia in Relation to Ancient World Trade", Lisbon, 1965, p. 60.
9. Nisibis has been a historical mint for other rulers. Head "Historia Numorum", p. 815. Also, P. Z. Bedoukian, "Five Hoards Containing Coins of the Artaxiads of Armenia", "Revue Des Études Arménienes", Tome V, 1968, Paris, p. 426.

BIBLIOGRAPHY ON THE COINS OF ARTAXIAS I

Artashes reigns over the Armenians in place of his father, Arshak, in the twenty-fourth year of the Persian king, Arshakan. Prospering greatly, he does not desire a secondary throne but aspires to one of the first rank. Arshakan consents to give him royal supremacy. Since he (Artaxias) was a proud man and a lover of war, he built a palace for himself in Persia and had coins struck with his effigy. He set Arshakan, king of the Persians, under his hand and made Tigran, his own son, king of the Armenians.

Moses of Khoren

"History of Armenians", Second Book, Chapter XI
Translated by the editorial board of Arm. N. J.

Ardachès succède sur le trône d'Arménie à Archag son père, la vingt-quatrième année du règne d'Archagan, roi des Perses. Vu l'agrandissement de sa fortune, il ne veut plus le deuxième trône, il veut le premier rang; Archagan consent à lui donner la suprématie royale. Ardachès était un guerrier superbe, ami des combats. Il se bâtit un palais en Perse, fit frapper monnaie à son effigie. Il tint Archagan, roi des Perses, sous sa puissance; et fit Dicran, son propre fils, roi d'Arménie.

Moïse de Khorène

"Histoire de l'Arménie", Livre Second, XI
Traduite en franç. par le Vaillant de Florival,
avec le texte arménien, Venise, 1841.

Moses of Khoren stats that Artaxias struck money his effigy, which is extremely probable. But no coin of this ruler has been preserved. Moreover, the sequence of Armenian coins discovered to date is very incomplete, and the interpretation of the inscriptions they bear is often dubious.

"The History of the Armenian People"
p. 83, Boston, 1965.

Jacques de Morgan

The great achievements of Artashes supplied material for many songs and folklore of Ancient Armenia, some of which Khoren-atsi has fortunately preserved for us. A song about the city of Artashat begins as follows: "Artzshes went to the spot where the waters of Arax and Medzamor intermingle, and being pleased with the hill, he there constructed a city, calling it Artashat, after his own name. The Arax River aided him with the timber of forests (meaning that timber was brought down the river by rafting); he therefore carried out the cosntruction easily and quickly, and erected therein a temple."

"A History of Armenia"
p. 65, New York, 1964

Vahan M. Kurkjian

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄՐՏԱՇԵՍ Ա. ԴՐԱՍՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաշէս թագաւորէ Հայոց փոխանակ Արշակայ հօր իւրոյ ի քսան եւ ի չորրորդ ամի Արշականայ Պարսից արքայի. եւ յառաջաղէմ եղեալ, ոչ զերկրորդականն ունի զահ, այլ զաւագութեան թեկն ածէ. որում հաւանեալ, յանձն առնու Արշական տալ նմա զնախազահութիւնն: Քանզի էր այր հպարտ եւ պատերազմասէր. որ եւ արքունիս իւր ի Պարսից աշխար հին շինեաց, եւ դրամ առանձին զիւր պատկերն հարկանէր. եւ զԱրշական ընդ իւրով ծեռամբ կացուցանէր թագաւոր Պարսից, որպէս զՏիգրան որդի իւր Հայոց:

Խորենացի

``Պատմութիւն Հայոց``, Գիրք Բ., Գլուխ ԺԱ., էջ 193,
Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1955

Արտաշէսը թագաւորեց Հայերի վրայ իր Արշակ հօր տեղ պարսից Արշական թագաւորի քսան եւ չորրորդ տարում, եւ առաջաղէմ լինելով, երկրորդական զահը չնստեց, այլ աւագութիւն կամեցաւ եւ Արշականը հաւանելով, յանձն առաւ նախազահութիւնը նորան տալ. որովհետեւ հրպարտ եւ պատերազմասէր մարդ էր. իր արքունիքը պարսից աշխար հում շինեց, եւ առանձին դրամ կտրեց իր պատկերով, եւ Արշականին իր ծեռի տակ պարսից թագաւոր կարգեց, ինչպէս իր որդի Տիգրանին՝ Հայոց թագաւոր:

Խորենացի

``Հայոց Պատմութիւն``, Գիրք Բ., Գլուխ ԺԱ., էջ 95,
Աշխար հաբարի թարգմանեց եւ լուսաբանեց Խորէն նպսկ.
Ստեփանէ, Բ տպագրութիւն, Ս. Պետերբուրգ, 1897

Արտաշէսն իր հօր՝ Արշակի փոխանակ թագաւորում է Հայոց վրայ պարսից Արշական թագաւորի քսանեւչորսերորդ տարում, եւ մեծանալով, չի կամենում երկրորդական զահը զրաւել, այլ ծգտում է աւագութեան. Արշականը համաձայնելով՝ տալիս է նրան նախազահութիւնը: Որովհետեւ (Արտաշէսը) հպարտ եւ պատերազմասէր մարդ էր, որ եւ Պարսկաստանում արքունի (պալատ) շինեց իրեն համար եւ առանձին դրամ կըտրել տուեց իր պատկերով, եւ Արշականին իր շենքի տակ թագաւոր էր դնում Պարսկաստանի վրայ, ինչպէս եւ իր որդի Տիգրանին՝ Հայոց վրայ:

Խորենացի

``Հայոց Պատմութիւն``, Գիրք Բ., Գլուխ ԺԱ., էջ 162,
Թարգմանութիւն Ակադեմիկոս Ստ. Մալիշևանի, Երեւան, 1961

``... Ապա երրորդ տարին եկան Սմբատ Բիւրատեանը եւ թագաւորի որդիները, Արտաւազդն ու Տիգրանը, հայկական անբողջ զօրքով: Ապա վրաց (Քարթլիի) թագաւորները հրամայեցին իրենց ամբողջ երկիրներին փախչել դէպի բերդերն ու քաղաքները, եւ լեռնաստանցիները (Մթիուլները) ամրացրին բերդերն ու քաղաքները: հսկ հայերը եկան եւ կանգ առան թոեզքում: Հանդէս եկան նրանց մէջ դեսպանները եւ հաշտուեցին:

Վրացիները վերադարձին թագաւորի որդուն, որը կալանաւորուած էր, եւ օգնութիւն իօստացան այսպէս ասելով. ``Եթէ երեւան գա երեւէ թշնամի եւ պատերազմի ծեզ հետ, մենք երեկոքեան թագաւորներս անծամբ եւ մեր զօրքով ծեզ հետ կը լինենք եւ կ'օգնենք, իսկ եթէ իրեւէ մէկի դէմ պատերազմէք՝ մենք տասը հազար սպառազէններով կ'օգնենք ծեզ: Եւ վրացական այս քաղաքում կը կտրենք դրամ Արտաշէս թագաւորի պատկերով``: Այս պատճառաւ հայերը վերադարձրին Վրաց (Քարթլիի) սահմանները՝ օունդա քաղաքը եւ Դեմոթի քերդը, չաւախն ու Արդահանը: Եւ այնուհետեւ համերաշխ էին հայերը, վրացիները եւ օսերը, եւ երեք /ժողովուրդն/ էլ միասին կուում էին թշնամու դէմ`:

``Քննական Տեսություն Հայ Ժողովուրդի Պատմութիւնը``, Հատոր Ա, էջ 132-133, Մրեվան, 1945

Հ. Մանաղյան

Մովսէս Խորենացի կը հաստատէ, թէ Արտաշէս դրամ կտրած է իր պատկերով, քան մը, որ շատ հաւանական է, քայց այս իշխանին ոչ մէկ դրամը մնացած է: Մինչեւ այսօր գտնուած հայկական դրամներէն շատերը շատ անկատար են, իսկ անոնց կրած շրջապերու մեկնութիւնը յաճախ կասկածելի է:

``Հայ Ժողովուրդի Պատմութիւնը``
էջ 93-94, Կոստանդնուպոլիս, 1947

Ժագ դը Մորգան

Երթեալ Արտաշիսի ի տեղին, ուր խառնին Մրասին եւ Մեծամօր, եւ հածեալ ընդ բլուրն, շինէ քաղաք յիւր անուն, անուանեալ Արտաշատ: Զեռնտու լինի նմա եւ Մրասին փայտիւք մայրից. վասն որոյ անաշխատ եւ երազ շինեալ, կանգնէ ի նմա մեհեան, եւ փոխէ ի Բագրանէ զպատկերն Արտեմիդայ եւ զամենայն կուոս հայրենիս. քայց զԱպողոնի պատկերն արտաքոյ քաղաքին կանգնէ հուպ ի ճանապարհն:

``Պատմութիւն Հայոց``, Գիրք Բ., Գլուխ Խթ., էջ 288 Խորենացի Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1955

Արտաշէսը գնում է այն տեղը, որտեղ Արաքսը եւ Մեծամօրը խառնուում են, եւ այնտեղ բլուրին հաւանելով, քաղաք է շինում եւ իր անունով կոչում է Արտաշատ: Արաքսն էլ օգնում է նրան անտառի փայտով: Խւստի առանց դժուարութեան եւ արազ շինելով՝ այնտեղ մեհեան է կանգնեցնում եւ Բագրանից այնտեղ է փոխադրում Արտեմիսի արձանը եւ բոլոր հայրենական կուոքերը: Բայց Ապողոնի արձանը կանգնեցնում է քաղաքից դուրս՝ ծանապարհին մօտ:

``Հայոց Պատմութիւն``, Գիրք Բ., Գլուխ Խթ., էջ 205 Խորենացի Թարգմանութիւն Ակադեմիկոս Ստ. Մալխասեանի, Մրեւան, 1961

Մովսէս Խորենացին ճանցուած է իբրեւ պատմահայրը հայ Ժողովուրդին: Իր գլուխ գործոց Պատմութիւն Հայոց՝ ը տասնըշորս դար ծառայած է իբրեւ դասագիրք եւ ուսման աղբիւր:

MOUSHEGHIAN, Kh. A., Hellenistakan Tramneri Shrdjanarutiune Hayastanum - Հելլենիստական Դրամների Շրջանառութիւնը Հայաստանում (The Circulation of Hellenic Coins in Armenia), "Handes Amsorya", Vol. LXXXIX, No. 10-12, October-December 1975, Vienna, Austria, pp 423-448. In Armenian, illustrations in text.

The ancient Hellenic coins circulated in Armenia, starting from IV Century B.C. have been presented with an introduction on metrology of Attic system and the manufacture of ancient Greek coins. The discussion includes the coins unearthed in Armenia as follows: Alexander the Great of Macedon and his successors, the Armenian kingdom of Sophene, Artaxiads of Armenia, Phoenicia, Parthia, and Roman Republic. The significance of all non-Armenian coins, with respect to international trade routes through Armenia have been observed and discussed.

RHODES, N. G., Some Armenian Notes, "The Numismatic Circular", Vol. LXXXIV, No. 10, October 1976, London, England, pp. 370-371, Illustrations in text.

The article discusses 1. Two new dates for Hetoum-Kaikhusrew bilingual trams; 2. An Armenian bilingual tram, overstruck on a Seljuk dirhem; 3. A seljuk dirhem overstruck on an Armenian tram.

BEDOUKIAN. P. Z., The Double Tram Series of Levon I of Cilician Armenia, "The Numismatic Chronicle", Seventh Series, Vol. XVI, 1976, London, pp. 98-108, pl. 18-25.

A comprehensive die linkage analysis of reverse to obverse dies has been conducted from 167 double trams, 166 half double trams and 1 quarter double tram. The material for this study has been provided from these sources: Metcalf hoard, Poladian hoard of Daphne, various museums and private sources, and lastly Bedoukian hoard. The data has been offered in a seven-page tabulated format. Also, remarks have been made on the coinage of Levon I and particularly of double tram in relation to the coinage of kings immediately succeeding him.

All articles are published in the language they are submitted. The editorial board of Armenian N J prepares the Armenian summary (highlights of article only) for English language articles and the English summary for Armenian language articles.

(Ծար. էջ 31-էն) ՀԱՅ ՄԵՆԱԳՐԻ ՄԸ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒՄԸ

սկիզբէն մի էական մասը եղած է դրամին: Նիսիրիս (Սծրին) քաղաքը մաս կազմած է Տիգրան Մեծի կայսրութեան: Տիգրանակերտ հիմնադրւած է կայսրութեան կազմուելէն վերջ: Ուրեմն նիսիրիսը կրնայ եղած ըլլալ արքայական փողերանոց մը մինչեւ Տիգրանակերտի փողերանոցին հիմնադրուիլո: Դրամագիտական տուեալներ բաւարար չեն այս ուղղութեամբ վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար: Կամ ալ մենագիրը կրնայ եղած ըլլալ սկզբնատառը փորագրիչ արւեստագետին եւ կամ ալ փողերանոցի վարիչ եշխանին:

Ե. Թ. Ներսէսեան